

Hoffman, F. 2007. *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars*. Arlington: Potomac Institute for Policy Studies.

Hoffman, F. 2009. "Hybrid Warfare and Challenges". *Joint Force Quarterly*, 1st Quarter, 52: 34–39.

Murray, W., Mansoor, P. 2012. *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*. New York: Cambridge University Press.

Mattis, J. 2005. "Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars", *Proceedings*, November: 18-19.

McCuen, J.J. 2008. "Hybrid Wars", *Military Review*, April-May: 107–113.

Danyk, Y., Katkov, Y., Pitchugin, M. 2006. *National security: the prevention of critical situations: Monography*, Zhynomyr: Ruta, 2006.

Danyk, Y., Pitchugin, M. 2008. "The problem of effective state management in the sphere of national security and defence in the conditions of the realization of strategy of "non-violent means", *The Collection of scientific works of ZMINAU*. Zhytomyr: ZMIRE, 1: 9-17.

Danyk, Y., Semenkova, M. 2019. "Migration within the context of hybrid warfare and its potential for conflict", *SDirect* 24, 3(8).

Massey, D.S. 1990. "Social structure, household strategies and the cumulative causation of migration", *Population index*, 56 (1): 3-26.

Rushchenko, I. 2015. "The undermining social technologies in the structure of the hybrid warfare". *Pravo i bezpeka*, 2 (57).

DOI: 10.26565/2220-8089-2019-35-10

УДК 323.2:329.12 (4)

Савон Владислав Вікторович

студент,

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна,

майдан Свободи, 4, Харків, 61022,
savonwlad@gmail.com ;

<https://orcid.org/0000-0001-7518-8341>

БРЕКЗІТ ЯК ПРОЯВ КРИЗИ ЛІБЕРАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ

Здійснено аналіз процесу виходу Сполученого Королівства з Європейського Союзу як прояв системної кризи моделі ліберальної демократії, виявлено причини та складнощі цього процесу в умовах неспроможності політичної системи до ухвалення політичних рішень.

Розглянуто проблемні питання ліберальної ідеології та моделі ліберальної демократії. Встановлено відмінності у ідеологічних переконаннях двох засновників лібералізму – Томаса Гоббса та Джона Локка та роль цих відмінностей у сучасному функціонуванні ліберальної демократії у Сполученому Королівстві. Проаналізовано роль глобалізаційних процесів у світі в контексті розвитку та функціонування ліберальної демократії. Виокремлені деякі особливості протікання глобалізаційних процесів у світі.

Розглянуто особливості Європейського Союзу, як міжнародної наднаціональної організації в контексті його впливу на функціонування та стабільність політичної системи Сполученого Королівства. Підкреслено особливості функціонування моделі ліберальної демократії в умовах посилення міжнародного способу прийняття політичних, економічних та юридичних рішень.

Особливу увагу приділено політичним мотивам організації початку процесу виходу Сполученого Королівства з Європейського Союзу, а також наслідкам прийняття такого рішення. З'ясовано роль популістських рухів у цьому процесі, що мають євроскептичні позиції. Виділено особливості функціонування популістичних рухів. Визначено сутність кризи моделі ліберальної демократії у Сполученому Королівстві.

Проаналізовано ризики виходу Сполученого Королівства з Європейського Союзу в розрізі миротворчого врегулювання конфлікту в Північній Ірландії в якості одного з індикаторів кризи ліберальної політичної системи. Розглянуто деякі результати референдуму про вихід Сполученого Королівства з Європейського Союзу.

Ключові слова: *криза ліберальної демократії, вихід Сполученого Королівства з Європейського Союзу, популістичні рухи, глобалізація.*

Савон Владислав Викторович

студент,
Харьковский национальный
университет имени В.Н. Каразина,
пл. Свободы, 4, Харьков, 61022,
savonwlad@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0001-7518-8341>

БРЕКСИТ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ КРИЗИСА ЛИБЕРАЛЬНОЙ ДЕМОКРАТИИ В СОЕДИНЕННОМ КОРОЛЕВСТВЕ

Проанализирован процесс выхода Соединенного Королевства из Европейского Союза как проявление системного кризиса модели либеральной демократии, выяснены причины и сложности этого процесса в условиях несостоятельности политической системы к принятию политических решений.

Рассмотрены проблемные вопросы либеральной идеологии и модели либеральной демократии. Установлены различия в идеологических убеждениях двух основателей либерализма – Томаса Гоббса и Джона Локка, а также роль этих различий в современном функционировании либеральной демократии в Соединенном Королевстве. Проанализирована роль процессов глобализации в мире в контексте развития и функционирования либеральной демократии. Выделены некоторые особенности протекания процессов глобализации в мире.

Рассмотрены особенности Европейского Союза, как международной наднациональной организации в контексте его влияния на функционирование и стабильность политической системы Соединенного Королевства. Подчеркнуты особенности функционирования модели либеральной демократии в условиях усиления международного способа принятия политических, экономических и юридических решений.

Особое внимания уделено политическим мотивам организации начала процесса выхода Соединенного Королевства из Европейского Союза, а также последствиям принятия такого решения. Выяснена роль популистских движений в этом процессе, имеющих евроскептические позиции. Выделены особенности функционирования популистских движений. Определена сущность кризиса модели либеральной демократии в Соединенном Королевстве.

Проанализированы риски выхода Соединенного Королевства из Европейского Союза в разрезе миротворческого урегулирования конфликта в Северной Ирландии в качестве одного из индикаторов кризиса либеральной политической системы. Рассмотрены некоторые результаты анализ результатов референдума о выходе Соединенного Королевства из Европейского Союза.

Ключевые слова: кризис либеральной демократии, выход Соединенного Королевства из Европейского Союза, популистские движения, глобализация

Vladyslav Savon

undergraduate student
V.N. Karazin Kharkiv National University
4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
savonwlad@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0001-7518-8341>

BREXIT AS A MANIFESTATION OF THE CRISIS OF LIBERAL DEMOCRACY IN THE UNITED KINGDOM

The publication is devoted to the analysis of the UK exit from the European Union as a manifestation of the systemic crisis of the liberal democracy model. The causes and difficulties of this process are analyzed under the conditions of the failure of the political system to make political decisions.

The problematic issues of liberal ideology and the model of liberal democracy were examined. The differences in the ideological convictions of the two founders of liberalism – Thomas Hobbes and John Locke, as well as the role of these differences in the modern functioning of liberal

democracy in the United Kingdom. The role of globalization processes in the world in the context of the development and functioning of liberal democracy is analyzed. Some features of the course of globalization processes in the world are highlighted.

The features of the existence of the European Union as an international supranational organization in the context of its influence on the functioning and stability of the political system of the United Kingdom are examined. The features of the functioning of the model of liberal democracy under conditions of strengthening the international way of making political, economic and legal decisions are emphasized.

Particular attention is paid to the political motives of organizing of start of the process of the UK's exit from the European Union, as well as the consequences of such a decision. In addition, the role of populist movements in this process, that have Euro-skeptical positions, has been established. The features of the functioning of populist movements are highlighted. The essence of the crisis of the model of liberal democracy in the United Kingdom is determined.

The author analyzes the risks of the United Kingdom leaving the European Union in the context of a peace settlement of the conflict in Northern Ireland as one of the indicators of the crisis of the liberal political system. In conclusion is performed analysis of some results of the referendum on the withdrawal of the United Kingdom from the European Union.

Keywords: *crisis of liberal democracy, Brexit, populist movements, globalization.*

Про кризу ліберальної демократії у світі почали говорити ще на початку 90-х років ХХ ст. Криза зачіпає ідеологічні основи, на яких тримається міжнародна правова та політична система. Сполучене Королівство стало «колискою» для виникнення та розвитку сучасної моделі ліберальної демократії та лібералізму в цілому. Однак це не означає, що Королівство застраховано від системних політичних і соціальних криз. Показовим проявом цієї кризи є голосування британців за вихід Сполученого Королівства з Європейського Союзу. Окрім цього, не менш яскравим проявом цієї кризи є самий процес виходу: переговори британського уряду з ЄС та неможливості політичної системи сформулювати остаточне рішення щодо цієї проблеми.

Проблемою кризи ліберальної демократії займалися чимало вчених. Серед них: Р. С.Фоа та Я. Мунк, А. Пшеворський, Х. Лінц і А. Степано, Н. Урбінаті, Девід Хелд, Фарід Закарія. Серед вітчизняних дослідників: О. Черцова, С. Білошицький, О. Мошенський, І. Головка. Розглянемо детальніше один із витоків та проявів кризи моделі ліберальної демократії. Метою статті є аналіз виходу Сполученого Королівства з Європейського Союзу в контексті ідеологічних основ лібералізму та сучасних тенденцій у ліберальній політичній системі.

Ідеологія лібералізму стала основою для однієї з сучасних моделей демократичної держави – ліберальної демократії. Томас Гоббс та Джон Локк (XVII ст.) заклали основи сучасної ідеології лібералізму. Однак одночасно вони заклали і майбутні

суперечності в цій ідеології, які виявляються і досі. Девід Хелд у своїй роботі «Моделі демократії» детально пояснює ці проблеми. Він стверджує, що Томас Гоббс і Джон Локк заклали два різних спрямування всередині ідеології. Девід Хелд умовно називає ці спрямування «демократія протекціонізму» (Т. Гоббс) та «демократія розвитку» (Дж. Локк) (Хелд 2014: 108). Спрямування «Демократія протекціонізму» наполягає на визначальній ролі сильних державних інститутів, які б унеможливили панування одних індивідів над іншими. Томас Гоббс викладає ці ідеї у своєму творі «Левіафан». Водночас «Демократія розвитку», на думку Дж. Локка, робить акцент на політичній участі громадян та визначальній ролі розвитку громадянського суспільства, оскільки останнє є метою існування держави. Джон Локк викладає ці ідеї у своєму творі «Два трактати про правління».

Червоною ниткою всіх моделей демократії, включаючи ліберальну, є міра участі громадян в управлінні своєю державою. Наскільки громадяни повинні, можуть або хочуть виявляти політичну участь? Ці самі питання постали і у Сполученому Королівстві у 2016 році. Британські політичні сили регулярно використовували тему членства в Європейському Союзі «загравали» з виборцями з приводу членства в Європейському Союзі. Очевидно, що така наддержавна структура як Європейський Союз має великий вплив на британський уряд та перебирає на себе частину його

повноважень і перерозподіляє частину бюджетних коштів. Девід Хелд виділяє низку розбіжностей, що виникають у сучасних ліберальних демократіях національних (територіальних) держав, що виходять з тої червоної лінії Гоббса та Локка. Сучасна демократія замикається у рамках національної держави та свого суверенітету. Однак на сьогоднішній день глобалізаційні процеси вступають у протиріччя з національними демократіями та їхнім суверенітетом. Політична, економічна та соціальна активність більше не обмежується національними кордонами та діє у всесвітньому масштабі. Підвищується рівень взаємодії міжурядових відносин, відносин уряду та суспільства, а також людського суспільства у всесвітньому масштабі. Рівень комунікації та взаємозв'язку виходить на абсолютно новий рівень (Хелд 2014: 481).

Однак Д. Хелд застерігає, що глобалізаційні процеси ведуть не тільки до взаємоінтеграції, вони можуть призвести, навпаки, до фрагментації та дезінтеграції суспільств. Глобалізація руйнує старі політичні та економічні структури, не завжди створюючи при цьому на їх місці нові (Хелд 2014: 482).

Такі наднаціональні організації, як Європейський Союз вступають у конфлікт з ідеєю ліберально-демократичної держави, оскільки метою їх створення було обмеження окремих функцій держави, тобто обмеження частини демократичного (народного) суверенітету.

Взаємодія сучасних ліберальних демократій з навколишнім світом стає все більш суперечливою за такими показниками, які виділяє Д. Хелд: 1) є світова економіка (підвищення складності управління національною економікою в умовах, коли національні, регіональні та глобальні ринки переплетені між собою), 2) міжнародне політичне прийняття рішень (неможливість самостійно приймати успішні глобальні політичні рішення національними урядами через пріоритетність ЄС), 3) міжнародне право (сучасне міжнародне право поставило національні ліберально-демократичні уряди у жорсткі рамки).

Особливої уваги в контексті пункту про міжнародне право, варту Європейська конвенція з прав людини та практика Європейського суду з прав людини, що фактично дозволяє громадянину позиватись проти свого ж уряду у наднаціональному суді, що є яскравим прикладом фрагментації

народного суверенітету (Хелд 2014: 484-494).

Згідно з ідеями ліберально-демократичної моделі, реалізуючи загальне виборче право, громадяни передають уряду право на реалізацію народного суверенітету. Механізми представницької демократії забезпечують це право. Такі наднаціональні організації, як Європейський Союз вступають у конфлікт з цими ідеями, оскільки фактично перебирають на себе частину права на реалізацію народного суверенітету. Цій меті слугують і вибори до Європейського парламенту.

Таким чином, повертаючись до червоної лінії Томаса Гоббса та Джона Локка про міру участі громадян в управлінні своєю державою, ми нашттовуємось на серйозне протиріччя та загрозу існуванню ліберально-демократичної моделі в цілому. Оскільки передаючи частину права на реалізацію народного суверенітету таким наднаціональним структурам, як Європейський Союз, громадяни беруть меншу політичну участь в управлінні суспільством своєї держави.

Саме на цих почуттях «про втрачений народний суверенітет» і зіграв колишній британський прем'єр-міністр Девід Кемерон, коли під час парламентських виборів у Сполученому Королівстві на початку 2015 року він пообіцяв провести референдум про членство Королівства у Європейському Союзі (EU referendum 'within a year 2016). Влітку 2016 року цей референдум відбувся, де 51,9 % британців проголосували за вихід Сполученого Королівства з Європейського Союзу (Referendum Results 2016).

Настрої британців одразу ж підхопили популісти-евроскептики. З часом на цьому підґрунті була заснована на початку 2019 року «Партія Брекзиту» на чолі з Найджелом Фараджем. Вона була створена якраз під вибори до Європарламенту навесні 2019 року і одразу ж зайняла перше місце у Сполученому Королівстві, набравши 31,6 % голосів (Results of the European elections 2019). Політики популісти-евроскептики активно агітували під час референдуму, а після перемоги займались політичним тиском на британський уряд та збільшенням політичного впливу. І це все здійснює непарламентська «Партія Брекзиту».

Надя Урбанаті у своїй книзі «Викривлена демократія. Думка, істина, народ» стверджує, що популістський рух має основну рису – ворожість до лібералізму та принципів ліберальної демократії, так само

як і до прав меншин, поділу влади та багатопартійної системи. Вона активно критикує парламентську демократію. Авторка підкреслює, що популістські рухи, що прийшли до влади та очолили уряд, схильні до радикальних реформ у державі, що ведуть до деконструкції моделі ліберальної демократії. Фактично вони послаблюють всю державну систему, намагаючись сконцентрувати якомога більше виконавчої влади у своїх руках, не зважаючи при цьому на права меншин та істотно послаблюючи опозицію (Урбинати 2016: 248).

Британський уряд зіткнувся з проблемою поляризації суспільства на тих, хто виступає людей за Брекзїт і тих, хто проти. Неспроможність наступного (після Девіда Кемерона) консервативного уряду Терези Мей за 2 роки знайти компромісне рішення з Європейським Союзом та провести це рішення у парламенті в умовах саботування та розкитування уряду не тільки опонентами консерваторів – лейбористами, а й самими консервативними депутатами, які фрагментувались на групи інтересів, призвело до принизливої відставки уряду Терези Мей. Прихід до влади внаслідок внутрішньопартійних виборів у лавах консерваторів, Бориса Джонсона – одного з політиків, що лобіювали Брекзїт в середині консервативної партії, не залишив жодного проєвропейського політика в британському уряді.

Уряд Терези Мей був у цілому проєвропейським і намагався провести Сполучене Королівство через вихід з Європейського Союзу у м'який спосіб, без серйозних соціально-економічних і політичних потрясінь, а тим паче не провокуючи економічну та політичну кризу. Окрім цього, безпекова та міграційна ситуація у Сполученому Королівстві у разі нерегульованого виходу з Європейського Союзу, або як називають це ЗМІ – «жорсткого Брекзїту», може спровокувати масштабну політичну кризу у Північній Ірландії, де ще у 90-х роках ХХ ст. тлів конфлікт.

Кабінет Бориса Джонсона вирізняється тим, що сам прем'єр-міністр та призначені міністри є за своїми поглядами євроскептиками, які виступають за нерегульований вихід з Європейського Союзу.

Криза ліберально-демократичної моделі у Сполученому Королівстві полягає у

порушенні стійкості та стабільності функціонування такої моделі в умовах світової глобалізації та посилення наднаціональних структур. Функціонування цієї моделі зіткнулось з проблемою пристосування та реакції до нових викликів. Вона виявилась негнучкою до змін та нездатною підтримувати необхідну політичну участь у нових умовах.

Ліберально-демократична модель у Сполученому Королівстві не змогла адаптуватись до посилення Європейського Союзу, тому у червні 2016 року 51,9 % британців проголосували за вихід з Союзу. Таким чином, ліберальна демократія намагається забезпечити себе від трансформацій та підтримати внутрішню легітимність своїх інститутів, аби повернути відчуття політичної участі британців.

ЛІТЕРАТУРА

Хелд, Д. 2014. *Моделі демократії. Третє видання*. М.: Издательский дом «Дело».

“EU referendum 'within a year: David Cameron fast-tracks vote on Britain's membership of European Union to June 2016”, *The Independent*. URL: <https://www.independent.co.uk/service/contact-us-759589.html>

“Referendum Results. The United Kingdom. 2016”, *The Electoral Commission* URL: <https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/upcoming-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information>

Урбинати, Н. 2016. *Искаженная демократия. Мнение, истина и народ*. М.: Изд-во Института Гайдара.

REFERENCES

Kheld, D.2014. *Models of democracy. Third edition*. М.: *Publishing House "Delo"* (in Russian)

“EU referendum 'within a year: David Cameron fast-tracks vote on Britain's membership of European Union to June 2016”, *The Independent*. URL: <https://www.independent.co.uk/service/contact-us-759589.html>

“Referendum Results. The United Kingdom. 2016”, *The Electoral Commission* URL: <https://www.electoralcommission.org.uk/find-information-by-subject/elections-and-referendums/upcoming-elections-and-referendums/eu-referendum/electorate-and-count-information>

Urbynaty, N. 2016. *Distorted democracy. Opinion, truth and people*. М.: *Publishing House of the Gaidar Institute*. (in Russian)